

Gmina Przesmyki

Gmina Przesmyki położona jest w północno-wschodniej części powiatu siedleckiego, we wschodniej części województwa mazowieckiego. Graniczy z gminami: Korczew, Paprotnia i Mordy z powiatu siedleckiego oraz z gminą Platerów i Łosice z powiatu łosickiego.

Gmina Przesmyki obejmuje obszar 11 725 ha (117,3 km²). Użytki rolne zajmują 9 123 ha powierzchni gminy, co stanowi 77,8% jej ogólnej powierzchni. Pozostałe grunty to:

- lasy - 2 240 ha, co stanowi 19,1% ogólnej powierzchni gminy,
- drogi i tereny komunikacyjne - 322 ha, tj. 2,8% obszaru gminy,
- pozostałe inne grunty - 40 ha tj. 0,3% obszaru gminy.

Środowisko przyrodnicze

Obszar gminy Przesmyki leży całkowicie w dorzeczu Bugu. Z podmokłych łąk na południe od wsi Kamianki-Wańki, wypływa rzeka Kołodziejka, lewobrzeżny dopływ Bugu.

Na terenie gminy znajduje się szereg wód stojących, z których najważniejsze to jeziora w okolicach wsi Łysów (pn. Jadwiga, Gopło).

Ponadto występuje wiele oczek wodnych, stawów i innych zbiorników lokalnych - retencyjnych i przeciwpożarowych, najczęściej położonych w rejonie wsi Kamianki-Nicki, Kamianki Lackie, Kamianki-Wańki i Kamianki-Czabaje, w dolinie Kołodziejki.

Ekosystemy leśne, które występują równomiernie na terenie całej gminy mają charakter stosunkowo niewielkich kompleksów. W zbiorowiskach leśnych znaczny udział mają dąbrowy świetliste, a w małym stopniu - bory mieszane żyzne. W środkowej części gminy dominują bory mieszane. Szczególnie interesujący florystycznie jest bór na południowy zachód od wsi Lipiny ze stanowiskiem widłaków.

W dolinie Kołodziejki zachowały się resztki lasów łęgowych i olsy oraz fragmenty łąki niskiego.

Na szczególną uwagę zasługują obszary cenne przyrodniczo, wchodzące w system obszarów prawnie chronionych. Północny fragment gminy objęty jest ochroną w ramach Nadbużańskiego Parku Krajobrazowego i jego otuliny. Obszar o powierzchni 2.321 ha, co stanowi 19,8% powierzchni gminy.

Istotną rolę w strukturze obszarów cennych przyrodniczo odgrywa obszar funkcjonalny "Zielone Płuca Polski" będący częścią "Zielonych Płuc Europy".

W jego skład wchodzi cały obszar gminy Przesmyki. Obszar ten utworzony został dla ochrony szczególnie cennych walorów przyrodniczych i krajobrazowych północno-wschodniej Polski. Obszary te, uzupełnione o doliny rzek, są terenami o dużej atrakcyjności turystycznej.

Pomniki przyrody zarejestrowane są w następujących miejscowościach:

- 3 lipy drobnolistne i klon pospolity rosnące przy kościele w Przesmykach.
- Jesion wyniosły w miejscowości Zawady.
- Głaz narzutowy - gnejs w miejscowości Kamianki Lackie przy drodze Kamianki-Wańki - Kamianki Lackie.

Historia

Historia Polski - to ciąg burzliwych dziejów, które decydowały o losach poszczególnych ziem leżących w obrębie naszego kraju. Wiele z tych wydarzeń znalazło również odbicie na terenach gminy Przesmyki...

Początkowo było to osadnictwo mazowieckie, natomiast już w XI wieku rozpoczęła się tu kolonizacja ruska. Analiza map historycznych nasuwa wnioski, iż przynależność państwowa naszych ziem zmieniała się na przestrzeni wieków. Często wśród historyków pojawia się określenie „ziemie niczyje”. Za panowania Bolesława Chrobrego tereny te należały do terytoriów zdobytych w wyprawie władcy na Ruś Kijowską w 1018 roku. Czasy Władysława Hermana to przynależność do państwa polskiego. Natomiast od XIII wieku władanie nad nimi objęła dynastia Piastów mazowieckich.

Wiek XIV to okres, gdy nasze tereny są na pograniczu Wielkiego Księstwa Litewskiego i państwa polskiego. Trwało to do słynnej unii lubelskiej z 1569 roku. Wówczas ostatni władca dynastii Jagiellonów, Zygmunt August, jako władca Polski i Wielkiego Księstwa Litewskiego doprowadził do ścisłego połączenia tych państw. Na mocy unii Podlasie, obok Wołynia i Kijowszczyzny, zostało wcielone do ziem Rzeczypospolitej. Właśnie z panowaniem piastowskim, a później litewskim wiąże się masowe osadnictwo na terenach, na których znajduje się gmina Przesmyki. W XIV wieku, za czasów księcia mazowieckiego Janusza, przeniesiono drobną szlachtę z Mazowsza zachodniego, by kolonizować nią Mazowsze wschodnie i Podlasie. Proces ten trwał do połowy XV wieku.

W granicach Polski tereny nasze pozostawały do czasów III rozbioru tj. 1795 roku. Wydarzenie, które usunęło nasz kraj z mapy Europy, sprawiło iż jako ziemie tzw. Galicji Zachodniej staliśmy się częścią państwa austriackiego. Sytuację zmieniły czasy napoleońskie. Po utworzeniu w 1807 roku przez Napoleona (na mocy traktatu w Tylży) Księstwa Warszawskiego, dwa lata później zostało ono rozszerzone. Wówczas państwo to utraciło część ziem na rzecz sojuszników Francji. Ziemie Podlasia weszły w skład wspomnianego Księstwa Warszawskiego (departament siedlecki).

Kolejne wydarzenie historyczne, tj. kongres wiedeński (1815 rok), ponownie wprowadziło szereg zmian na naszych terenach. Przestało istnieć Księstwo Warszawskie. Z części jego ziem utworzono Królestwo Polskie pod „opieką” władcy Rosji. Ów „patronat” objął również mieszkańców Przesmyk i okolic.

Na początku należeliśmy do Królestwa Polskiego jako część województwa podlaskiego, później kolejno do guberni podlaskiej, lubelskiej i siedleckiej. Likwidacja ostatniej z wymienionych guberni przypisała nas do guberni lubelskiej. Po odzyskaniu niepodległości w 1918 roku przemianowano ją na województwo lubelskie.

Słownik geograficzny z końca XIX wieku informuje o przynależności Przesmyk do powiatu konstantynowskiego. Były wsią gminną i parafialną.

Nasza gmina graniczyła z następującymi gminami: Łysów, Czuchleby i Łosice. Posiadała ponadto własny sąd gminny. W 1880 roku gminę Przesmyki tworzyły następujące miejscowości: Kaliski, Kamianki-Czabaje, Kamianki-Kickie, Kamianki-Lackie, Kamianki-Wańki, Rzewuski Stare, Rzewuski Zawady, Raczyny, Kozubka Wólka, Kukawki-Lipiny, Pany, Pniewiski, Przesmyki, Tarnówek, Zalesie.¹

Podczas II wojny światowej ziemie Gminy Przesmyki przydzielono do Generalnego Gubernatorstwa. Po wojnie jako część powiatu łosickiego należymy do województwa warszawskiego.

Nieco odmiennie wyglądała przynależność administracyjna Łysowa, który stanowił oddzielną jednostkę administracyjną.

Wieś Łysów w okresie staropolskim, aż do czasów rozbiorów, należała do ziemi drohickiej znajdującej się wówczas w województwie podlaskim. W wyniku rozbiorów znajdowała się na terenie Galicji Zachodniej, w cyrkule białostockim.

W okresie Księstwa Warszawskiego Łysów stanowił część powiatu łosickiego Departamentu Siedleckiego.

W 1830 roku, po utworzeniu Królestwa Polskiego obszar Departamentu Siedleckiego włączono do Województwa Podlaskiego, po 1837 roku przemianowanego na Gubernię Podlaską.

W 1844 roku nastąpiło połączenie Guberni Podlaskiej i Lubelskiej w wyniku czego stworzono powiększoną Gubernię Siedlecką.

W przypadku Łysowa przekaz z 1884 roku wspomina, iż był on wsią i folwarkiem w powiecie konstantynowskim. Miejscowość ta była również wsią gminną, znajdującą się w parafii Niemojki. Wówczas wymieniona gmina liczyła 52 domy i 592 mieszkańców. Graniczyła z gminami: Przesmyki, Czuchleby i Chlebczyn.

W skład gminy Łysów wchodziły następujące miejscowości: Czuchów, Czuchów folwark, Czuchów-Pieńki, Duplewiec, Gruszew, Helenów, Józefów, Ksawerów, Łysów, Łysowska Wólka, Łysocha, Marynin, Myszkowice, Niemojki, Patków-Prussy, Puczyce, Ruszków i Zaborze.

Powołanie w latach 1912-1915 Guberni Chełmskiej było przyczyną likwidacji Guberni Siedleckiej. Łysów w związku z tym wchodzi w skład Guberni Lubelskiej.

Po pierwszej wojnie światowej zamiast Guberni powstaje województwo lubelskie. W owym województwie, w powiecie konstantynowskim znajduje się Łysów. W 1932 roku, po skasowaniu powiatu konstantynowskiego, Łysów przyłączono do powiatu siedleckiego.

Kolejne zmiany administracyjne nastąpiły po II wojnie światowej. Wówczas opisywana wieś, jako fragment powiatu łosickiego, stanowi część województwa warszawskiego.

W 1954 roku reforma administracyjna zlikwidowała gminy wprowadzając na ich miejsce gromady. Gdy w 1973 roku zdecydowano o reaktywacji gmin - jednostki w Łysowie nie przywrócono. Jej dawny obszar został podzielony pomiędzy gminę Przesmyki i Platerów.

W XIX wieku oddzielną gminę tworzył również Tarków. Wspomina o tym przekaz z 1892 roku. Wówczas wieś składała się z 5 domów i 42 mieszkańców. Ponad 60 lat wcześniej budynków mieszkalnych było 7, których lokatorami było 37 osób.

Chociaż Tarków uważany był za wieś gminną, budynek Urzędu Gminy znajdował się we wsi Olędry-Bończe. W skład opisywanej jednostki terytorialnej wchodziły następujące miejscowości: Czarnoty, Głuchówek, Górki, Kaliski k/Paprotni, Kobylany-Kozy, Koryciany, Krynki-Rogale, Łęczycki, Nasiłów, Olędry-Bończe, Olędry-Orlice, Paprotnia, Pliszki, Pluty, Skolimów-Cierpigórz, Skolimów-Starawieś, Skwierczyn Lacki, Struny, Tarków Wielki, Trębice-Dolne, Trębice-Górne, Trębice-Stare, Uziębły.2

W 1952 roku do gminy Tarków przyłączono część obszaru gminy Krześlin, odłączono od niej natomiast inną część obszaru, którą przyłączono do gminy Przesmyki.

Oficjalnie gmina została zniesiona w 1954 roku wraz z reformą wprowadzającą gromady w miejsce gmin. Podobnie, jak w przypadku Łysowa, jednostki nie przywrócono w 1973 roku po reaktywowaniu gmin, utworzono natomiast jej terytorialny odpowiednik- gminę Paprotnia.

W 1975 roku stworzono w Polsce 49 województw. Już po zmianach terytorialnych, które wynikły z likwidacji gmin Łysów i Tarków, jako jedna z wielu gmin- gmina Przesmyki wchodzi w skład województwa siedleckiego. ..

Ostatnia reforma administracyjna z 1999 roku sprawiła, iż jako jednostka powiatu siedleckiego stanowimy dziś część województwa mazowieckiego.

Kopiec w Zawadach (Majówce) Fotografia wykonana w 2008 roku.

Obiekt wyróżniający Gminę Przesmyki, w skali kraju, poświęcony marszałkowi Józefowi Piłsudskiemu.

12 maja 1936r. nastąpiło symboliczne sypanie kopca przez całą Gminę Przesmyki. Prace przy jego budowie trwały 2 lata, usypano go z około 30 tys. furmanek ziemi. Na ogólnopolską uroczystość otwarcia kopca przybyły najwyższe władze państwowe z Prezydentem Rzeczypospolitej I. Mościckim i Naczelnym Wodzem Sił Zbrojnych Marszałkiem E. Rydzem Śmigłym na czele.

Zespół dworsko-parkowy w Dąbrowie. Fotografia wykonana w 2005 roku.

Murowany dwór w Dąbrowie został wzniesiony w 1852 roku dla Dobrzyńskich. Później właścicielami byli Bujalscy, a po

1945 roku Ignacy Fonberg. Jest to parterowa budowla z wglębny podcieniem kolumnowym od frontu i salonem z wyjściem do ogrodu. Wokół park dworski z połowy XIX w. drzewostan wielogatunkowy, szpalery grabowe. Niewątpliwie jest to znamienny przykład staropolskiego dworku.

Zespół dworsko-parkowy z aleją lipową w Łysowie. Fotografia dworu wykonana na początku lat 70tych przez Barbarę Wachowicz.

To ruiny zamku z przełomu XVIII/XIX w., pozostałości parku na obrzeżach, szpalery z lip, grabów i jesionów. W latach 1889-1890 we dworze w Łysowie przebywał Stefan Żeromski, jako nauczyciel dzieci ówczesnej właścicielki Anieli Rzązewskiej.

Kościół par. M.B. Różańcowej w Łysowie. Fotografia wykonana w 2009 roku.

Dawna cerkiew grecko-katolicka wybudowana w 1755 roku. Obecnie jest to kościół parafialny p.w. Matki Boskiej Różańcowej. Do interesujących rozwiązań architektonicznych należy zastosowanie tu planu w kształcie krzyża greckiego oraz różnorodnych sklepień.

Kościół par. p.w.św. Jakuba Apostoła w Przesmykach. Fotografia wykonana w 2008 roku.

Kościół parafialny został wzniesiony w 1776 r. Zbudowany z drewna staraniem proboszcza Ludwika Wessla. Konsekrowany przez biskupa Jana Szykowskiego w 1783 r. Wewnątrz barokowy ołtarz główny oraz boczne, datowane na XVIII w. (zostały przeniesione z Siemiatycz). Pierwszy kościół parafialny (również drewniany) pod wezwaniem św. Jakuba Apostoła pochodzący z 1465 r. został spalony przez Szwedów w 1657 r. Kościół w Przesmykach zaliczany jest do najcenniejszych drewnianych zabytków sakralnych południowego Podlasia.

- **Dzwonnica**

Brama - dzwonnica z przejściem ze sklepieniem kolebkowo-krzyżowym, wzniesiona po 1869 r.

- **Organistówka**

Fotografia wykonana w 2012 roku.
Drewniana organistówka z II połowy XIX wieku.

Kaplica cmentarna w Przesmykach. Fotografia wykonana w 2012 roku.

Murowana kaplica z połowy XIX wieku.